

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

«Το τιμάν τους προαπελθόντας σοφούς Ιεράρχας και συλλειτουργούς ημών γενομένους, ... και μελετάν και διαδίδειν τας συγγραφάς αυτών πολλαπλήν ωφέλειαν παρέχει.»

Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος

Η συμπλήρωση έξι ετών (2001–2007), της ομώνυμης με το βιβλίο στήλης «Μορφές Ορθοδοξίας», στη μηνιαία εκκλησιαστική εφημερίδα «Στύλος Ορθοδοξίας», οι επαινετικές επιστολές, η έμπρακτη βοήθεια των Αρχιερέων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, για τη συγκέντρωση του βιβλιογραφικού και φωτογραφικού υλικού, η παρότρυνση των αναγνωστών μας να συνεχίσουμε να παρουσιάζουμε «ξεχασμένες» και –στους περισσότερους– άγνωστες προσωπικότητες που υπηρέτησαν ευδόκιμα την Ορθόδοξη Εκκλησία, αποτέλεσαν το έναυσμά μας, για την έκδοση του δεύτερου τόμου.

Με έκπληξη αλλά και χαρά συνάμα, παρατήρησαμε ότι και άλλα εκκλησιαστικά έντυπα, μιμήθηκαν το παράδειγμά μας και υιοθέτησαν παρόμοιες στήλες με παρεμφερείς τίτλους! Η ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού με την εξάντληση του πρώτου τόμου, που εκδόθηκε το 2004 και την επανέκδοσή του το 2007, αποδεικνύει το ενδιαφέρον που υπάρχει για τη γνώση του αθόρυβου έργου που επιτέλεσε η Εκκλησία μας και οι πνευματικοί ταγοί Της, σε ιδιαίτερα δύσκολες εποχές για την Ίδια και για Έθνος. Σε μια τέτοια δύ-

σκολη εποχή ζούμε και σήμερα, όπου εξυμνείται το χυδαίο και το ποταπό και ανυψώνεται το ρηχό και το τιποτένιο...!

Οι εξωτερικοί εχθροί της Ορθοδοξίας γιγαντώνονται, και έχουμε απόλυτη ανάγκη να παραδειγματιστούμε τόσο από τη ζωή και τα διδάγματα των Αγίων μας, όσο και από τη ζωντανή παρουσία και την καθημερινή μαρτυρία των νεωτέρων ηγητόρων της Εκκλησίας μας, οι οποίοι δεν δίδαξαν μόνο με λόγια το Ευαγγέλιο του Χριστού, αλλά και με το δικό τους προσωπικό παράδειγμα. Πολλοί από αυτούς έσωσαν το χειμαζόμενο ποίμνιό τους, προτάσσοντας το στήθος τους μπροστά στον Τούρκο ή το Γερμανό Κατακτητή, δίνοντας ελεημοσύνη σε απόρους από το μισθό τους και πεθαίνοντας κυριολεκτικά πάμπτωχοι πληρώνοντας τα έξοδα της κηδείας τους, συγγενείς και φίλοι...!

Αυτά τα παραδείγματα θέλουμε και πρέπει να προβάλλουμε, για να δώσουμε μια ηχηρή απάντηση – ράπισμα, σε όλους αυτούς οι οποίοι απαξιώνουν και υποκρύπτουν το σπουδαίο ρόλο και την ανεκτίμητη προσφορά της Ορθόδοξης Εκκλησίας, στο Έθνος μας. Της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας, που όπως θα διαβάσετε στις επόμενες σελίδες αυτού του ταπεινού βιβλίου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον Ελληνισμό, τόσο της Ελλάδας όσο και της διασποράς. Τον υπόδουλο Ελληνισμό, που στο πρόσωπο των νέων και ηρωϊκών Μακεδονομάχων Ιεραρχών των αρχών του 20^{ου} αιώνα, έβλεπε την ελπίδα, την προσπάθεια για την ελευθερία, την Ανάσταση του Ορθόδοξου Γένους μας. Ποιμενάρχες που δολοφονήθηκαν για του «Χριστού την πίστη την Αγία και την Ελευθερία», Ιεράρχες που πήραν τα όπλα για να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό και τη σκληρή γερμανική Κατοχή, και πόσοι άλλοι ακόμα που δεν γνωρίζουμε...

Το βιβλίο σύμφωνα με τα βιογραφούμενα σε αυτό πρόσωπα, διαιρείται στις εξής κατηγορίες:

- Οικουμενικοί Πατριάρχες
- Πατριάρχες Αλεξανδρείας

- Πατριάρχες Ιεροσολύμων
- Αρχιεπίσκοποι
- Μητροπολίτες
- Ηγούμενοι
- Αρχιμανδρίτες
- Ιερομόναχοι και Μοναχοί
- Θεολόγοι καθηγητές
- Αγιογράφοι και
- Ιεροψάλτες

Οι περισσότερες από τις προσωπικότητες που παρατίθενται στις σελίδες του βιβλίου, δημοσιεύθηκαν για πρώτη φορά από τη στήλη «Μορφές Ορθοδοξίας», της μηνιαίας εκκλησιαστικής εφημερίδας «Στύλος Ορθοδοξίας». Κάθε μήνα δημοσιεύαμε και από μία προσωπικότητα, με την ευκαιρία συμπλήρωσης 15, 20, 35, 45, 50, 60, 80, 90, 100 ετών από το θάνατο, κάθε Μορφής.

Όμως από τις σελίδες της εφημερίδος, μπορούσαν κατ' έτος να δημοσιευθούν μόνο 11 προσωπικότητες (όσα και τα ετήσια φύλλα της), με αποτέλεσμα να υπάρχουν άλλες 10, 15 και πολλές φορές 20 προσωπικότητες, που δεν ήταν δυνατόν να παρουσιασθούν στο αναγνωστικό κοινό. Στο δεύτερο αυτό τόμο περιλαμβάνονται και οι «Μορφές Ορθοδοξίας» που δεν κατέστη δυνατόν να δημοσιευθούν από την ομώνυμη στήλη του «Στύλου Ορθοδοξίας».

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στο Μακαριώτατο Πατριάρχη Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής κ.κ. Θεόδωρο Β', για τις πατρικές και Πατριαρχικές του Ευχές και Ευλογίες, για την έκδοση του δεύτερου βιβλίου μου.

Ευχαριστίες επίσης οφείλω στον έγκριτο θεολόγο, δημοσιογράφο και Διευθυντή της μηνιαίας εκκλησιαστικής εφημερίδας «Στύλος Ορθοδοξίας», Διονύση Μακρή, διότι κατά τη διάρκεια της δεκαπενταετούς συνεργασίας μας, με περιβάλλει πάντα με την αγάπη και την εμπιστοσύνη του.

Ευχαριστώ επίσης τους: Δρα Αριστομένη Ματσάγγα για τη φιλολογική επιμέλεια των κειμένων, τη Δέσποινα Λωτσοπούλου για τη σελιδοποίηση, την Ελένη Δημητρακοπούλου για το σχεδιασμό του εξωφύλλου και την Έλενα Κοτσίρη για την επεξεργασία των εικόνων.

Για την αμέριστη βιβλιογραφική βοήθεια που μου παρέιχαν καθώς και για το σπάνιο φωτογραφικό υλικό που ευγενώς μου παραχώρησαν, ευχαριστώ θερμά, τους Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτες:

- Μεσσηνίας κυρό Χρυσόστομο (Θέμελη)
- Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς κ. Προκόπιο
- Πριγκηποννήσων κ. Ιάκωβο
- Μαντινείας κ. Αλέξανδρο
- Φθιώτιδος κ. Νικόλαο
- Χαλκίδος κ. Χρυσόστομο Β΄
- Πατρών κ. Χρυσόστομο
- Ύδρας κ. Εφραίμ
- Νικοπόλεως κ. Μελέτιο
- Γρεβενών κ. Σέργιο

Τους πανοσιολογιωτάτους Αρχιμανδρίτες: π. Δημήτριο, Γραμματέα της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Ελληνορθοδόξου Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, π. Ειρηναίο Γεωργιάδη (Ι. Μ. Χαλκίδος), π. Συμεών Χατζή (Πρωτοσύγκελλο Ι. Μ. Πατρών), π. Θεόκλητο Λαμπρινάκο (Πρωτοσύγκελλο Ι. Μ. Μεσσηνίας) και τον Πρωτοπρεσβύτερο: π. Ακίνδυνο Δαρδανό (Γενικό Αρχιερατικό Επίτροπο Ι. Μ. Ύδρας).

Ευχαριστώ επίσης την οικογένεια του Αντιστρατήγου Πυροβολικού έ. α. κ. Γεωργίου και Ιουλίας Βαγενά, για τίς φωτογραφίες και τις μαρτυρίες τους, για το συγγενή τους, μακαριστό Μητροπολίτη Κερκύρας κυρό Πολύκαρπο Βαγενά, τον καθηγητή μαθηματικών κ. Αντώνιο Βαρελόπουλο, για τις αναμνήσεις του, από το θείο του μακαριστό Πατριάρχη Αλεξανδρείας κυρό Νικόλαο Στ΄ Βαρελόπουλο, τον κ. Θεμιστοκλή Ρα-

φαλιά για τις αναμνήσεις του από το μακαριστό Μητροπολίτη Ύδρας κυρό Προκόπιο Καραμάνο και το διοικητικό προσωπικό: της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, της Βιβλιοθήκης της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και της Βιβλιοθήκης της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ευχαριστώ τον Προϊστάμενο του Γραφείου Κινήσεως Νομού Θεσσαλονίκης, του ΚΤΕΛ ΑΤΤΙΚΗΣ Α.Ε., κ. Χρήστο Μακρίδη, για την ευγενική του συνεργασία, στις μετακινήσεις μου, στη βόρειο Ελλάδα.

Ευχαριστώ τον ιδιοκτήτη του ταξιδιωτικού οργανισμού «SISMANIDIS TOURS» της Θεσσαλονίκης, κ. Αλέξανδρο Σισμανίδη, για την ευγενική του συνεργασία, για τις επισκέψεις μου στην Κωνσταντινούπολη.

Τέλος ευχαριστώ θερμά το Λεωνίδα Μιχάλη, των εκδόσεων «UNIVERSITY STUDIO PRESS» της Θεσσαλονίκης, για την έκδοση του βιβλίου αυτού.

Ευελπιστώ η εργασία μου να αποτελέσει άλλο ένα έναυσμα για τους ερευνητές για περαιτέρω μελέτη της ζωής και της πλούσιας δράσης των βιογραφουμένων προσωπικοτήτων.

Εύχομαι σε όλους τους αναγνώστες του μικρού αυτού πονήματος, ο βίος των Ιεραρχών και των απλών φωτισμένων κληρικών να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τα βήματα της ζωής τους.

Παναγιώτης Ριζόπουλος

21 Νοεμβρίου 2007

Των Εισοδίων της Θεοτόκου

Οικουμενικός Πατριάρχης Νεόφυτος Η΄
(1832 – 1909)

Κατά κόσμον Ιωακείμ Παπακωνσταντίνου γεννήθηκε το 1832 στην Πρώτη Σερρών. Οι ευσεβείς γονείς του, ιερέας π. Κωνσταντίνος και Μαργαρίτα, τον έστειλαν σε ηλικία έξι ετών σε συγγενείς τους που μόναζαν στην Ιερά Μονή της Εικοσιφοινίσσης του Παγγαίου. Το 1848 φοίτησε στην Κεντρική Ελληνική Σχολή της Αλιστράτης και το 1851 εισήλθε στην Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Κατά τη διάρκεια των θεολογικών του σπουδών, ο Σχολάρχης Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνος Τυπάλδος τον έκανε Μοναχό και τον χειροτόνησε Διάκονο, ονομάζοντάς τον Νεόφυτο, προς τιμήν του Ηπειρώτη Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου. Το 1858 αποφοίτησε από τη Χάλκη και εργάστηκε ως διδάσκαλος στην Αλιστράτη. Μετά από λίγο καιρό παραιτήθηκε από τη θέση του και μετέβη στην Ιερά Μητρόπολη Νύσσης, όπου ο πατέρας του ήταν Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος του Μητροπολίτου Νύσσης Καλλινίκου Θωμάδη. Ακολούθως, διορίστηκε Διάκονος του Μητροπολίτου Στρωμνίτσης Ιεροθέου και γραμματέας στην Ιερά Μητρόπολη Στρωμνίτσης, στην οποία εργάστηκε για μία τριετία. Τα επόμενα δύο έτη συνέχισε τις θεολογικές του σπουδές του στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Επιστρέφοντας στην πατρίδα, προσελήφθη Αρχιδιάκονος και γραμματέας του Μητροπολίτου Αμασείας Σωφρόνιου, ο οποίος τον χειροτόνησε Πρεσβύτερο και του απένειμε το οφφίκιο του Αρχιμανδρίτου.

Στις 25 Νοεμβρίου 1867, σε ηλικία μόλις 35 ετών, εξελέγη Επίσκοπος Ελευθερουπόλεως. Η χειροτονία του έγινε την επομένη στον πάνσεπτο Πατριαρχικό Ναό του Αγίου Γεωργίου, από το Μητροπολίτη Δράμας Αγαθάγγελο. Από τη νέα του θέση φρόντισε με εξαιρετικό ζήλο το ποίμνιό του και επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παιδεία. Απεστάλη ως Έξαρχος στην Ξάνθη για τη διεύθυνση σοβαρών εκκλησιαστικών και διοικητικών ζητημάτων και διετέλεσε επίτροπος του Μητροπολίτου Δράμας στο Νευροκόπι. Στις 19 Ιανουαρίου 1872 μετά την καθαίρεση

του Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Πανάρετου, ο Νεόφυτος προήχθη σε Μητροπολίτη της επαρχίας αυτής, η οποία εκείνη την περίοδο αντιμετώπιζε ποικίλα προβλήματα λόγω της εξάπλωσης του βουλγαρικού κινήματος.

Με την ποιμαντική του δράση κατόρθωσε να επιλύσει πολλά προβλήματα και με την έκρηξη του Ρωσοτουρκικού πολέμου να δείξει την έμπρακτη αγάπη και αρωγή του όχι μόνον στους Έλληνες αλλά και στους Βουλγάρους. Στις 4 Ιουλίου 1880 εστάλη επιτροπικώς στην Αδριανούπολη λόγω της μεταθέσεως του Μητροπολίτου Διονυσίου στην Ιερά Μητρόπολη Νικαίας. Στις 4 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, κατεστάθη Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως.

Στη νέα του επαρχία επιτέλεσε μεγάλο έργο. Εργάστηκε με ζήλο και συνέταξε τους κανονισμούς των κοινοτικών αρχών και της εκπαιδευτικής εφορείας. Στις Σαράντα Εκκλησιές κατόρθωσε να προσαρμόσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των σχολείων παρά την έντονη βουλγαρική προπαγάνδα. Ίδρυσε αδελφότητες, ανέγειρε σχολικά κτήρια, διόρισε νέους δασκάλους και έδωσε πνοή ζωής στην ιστορική αυτή Μητρόπολη. Όμως η συνεχής εργασία και η σωματική καταπόνηση κλόμισαν την υγεία του με αποτέλεσμα να παραιτηθεί από τα μητροπολιτικά του καθήκοντα και να εφησυχάσει από τον Ιανουάριο του 1886 στην Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου του Αγίου Όρους.

Δεν πέρασε παρά μονάχα ένας χρόνος αφότου εφησύχασε στο «Περιβόλι της Παναγίας» και κλήθηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Διονύσιο (τον από Αδριανουπόλεως), στις 7 Μαρτίου 1887, για να αναλάβει το πηδάλιο της Ιεράς Μητροπόλεως Πελαγονίας. Αγωνιζόμενος και από αυτή τη θέση όπου τον κατέστησε ποιμενάρχη η Αγία του Χριστού Μεγάλη Εκκλησία, ο Νεόφυτος επέδειξε για άλλη μία φορά τις διοικητικές του ικανότητες και την ποιμαντική του μέριμνα στο χειμαζόμενο από τις συνεχείς βουλγαρικές διώξεις ποιμνίο του. Η περίοδος αυτή συμπίπτει χρονικά με τα γεγονότα προ της ενάρξεως της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα, όταν η σχισματική Βουλγαρική

Εξαρχία προσπαθούσε με βίαια μέσα να αναγκάσει τον πιστό Ορθόδοξο Ελληνικό λαό να απαρνηθεί ως εκκλησιαστική κεφαλή του το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως και να αποδεχθεί τη Βουλγαρική Εξαρχία.

Την 1^η Αυγούστου 1891, ο μέχρι τότε Μητροπολίτης Νικοπόλεως Ιωακείμ Α΄ ο Σγουρός, μετατέθηκε στην Ιερά Μητρόπολη Ξάνθης μετά από απαίτηση της Υψηλής Πύλης. Στη θέση του τοποθετήθηκε ο Νεόφυτος, ο οποίος πριν ακόμα προλάβει να τελέσει το Μέγα Μήνυμα στη νέα του Μητρόπολη ειδοποιήθηκε να μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη, διότι είχε προηγηθεί ο θάνατος του Οικουμενικού Πατριάρχου Διονυσίου του Ε΄. Στις 13 Αυγούστου 1891 συμμετείχε στις εργασίες της Ιεράς Συνόδου για την ανάδειξη νέου Πατριάρχη. Μετά τη διαγραφή ονομάτων αρχιερέων, υποψηφίων για τον Οικουμενικό Θρόνο, από την Υψηλή Πύλη, ο Νεόφυτος αναδείχθηκε σε Πατριάρχη στις 27 Οκτωβρίου 1891.

Στις 2 Νοεμβρίου του ίδιου έτους πραγματοποίησε εθιμοτυπική επίσκεψη στο Σουλτάνο, ο οποίος του απένειμε το ανώτατο Οθωμανικό παράσημο *Ιμτιάζ* και πολύτιμα δώρα, ως δείγμα εκτίμησης προς το πρόσωπό του. Από τις πρώτες ημέρες της ανάληψης των καθηκόντων του είχε στενούς του συμβούλους τους Μητροπολίτες Ηρακλείας Γερμανό και Κυζίκου Νικόδημο. Όμως γρήγορα παρασύρθηκε από κακές συμβουλές και απομάκρυνε το Μητροπολίτη Ηρακλείας, άλλαξε τη σύνθεση της Συνόδου, με αποτέλεσμα να υπερισχύσουν οι υποστηρικτές του Ιωακείμ του Γ΄ και με κοινή απόφαση της Ιεράς Συνόδου και του Εθνικού Μικτού Συμβουλίου, την 25^η Οκτωβρίου 1894, να ζητήσουν την παραίτησή του, με αφορμή την έκδοση τριών βερατιών της Υψηλής Πύλης για τη στήριξη των Βουλγάρων στο Μακεδονικό θέμα. Πενταμελής επιτροπή, αποτελούμενη από συνοδικούς αρχιερείς και λαϊκούς εκπροσώπους του συμβουλίου, του ανήγγειλε την απόφαση των δύο σωμάτων.

Ο Πατριάρχης Νεόφυτος Η΄ υπέβαλε την παραίτησή του και Τοποτηρητής ορίστηκε ο Μητροπολίτης Προύσης Ναθα-

ναήλ. Το πρωί της επόμενης αναχώρησε από το Φανάρι και κατευθύνθηκε στη νήσο Αντιγόνη, όπου είχε αγοράσει ένα σπίτι με τα χρήματα που είχε λάβει από την πώληση των πολύτιμων δώρων του Σουλτάνου. Ο πρώην Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος Η πέθανε το Σάββατο 4 Ιουλίου 1909, σε ηλικία 77 ετών. Η κηδεία του τελέστηκε την επομένη στο Καθολικό της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδος Χάλκης, προεξάρχοντας του Οικουμενικού Πατριάρχου Ιωακείμ Γ* και ετάφη στο νεκροταφείο του περιβόλου της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης.

---

* Για τον Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωακείμ Γ', βλ. «Μορφές Ορθοδοξίας» τ. Α', σελ. 15, έκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2004.